

**UCHINCHI RENESSANS BARPO ETISHDA IJTIMOYIY - GUMANITAR VA
TABIY FANLARNING AHAMIYATI HAMDA DASTLAB, BU FANLAR PAYDO
BO'ISHIDAGI BUYUK ALLOMA ABU RAYHON BERUNIYNING HISSASI**

Sapayeva Anorgul Rahimovna

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi

Xorazm akademik litseyi biologiya fani o'qituvchisi

Otakova Mahbuba Alisherovna

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi

Xorazm akademik litseyi huquqshunoslik fani o'qituvchisi

Avvalam bor uchinchi renessans barpo etilishida ijtimoiy - gumanitar va tabiiy fanlarning ahamiyatini tahlil etishdan oldin “renessans” atamasiga to'xtalsak. Xo'sh, Renessans o'zi nima? Uning yuzaga chiqishiga qanday tarixiy sharoitlar turtki bo'ldi?

“Renessans” fransuzcha “qayta tug'ilish” degan ma'noni anglatadi. Atama sifatida uning mazmuni ancha keng: madaniyat, ilm-fan, san'at, ta'lim-tarbiyada, umuman, jamiyat hayotida uzoq muddatli turg'unlikdan keyin qayta jonlanib, tez rivojlanishni, ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimi yangi sifat bosqichiga chiqishini bildiradi. Ilk bor atama Yevropada o'rta asrlar mutaassibligidan keyin XV-XVI asrlardagi rivojlanish davriga nisbatan qo'llanilgan. Renessans atalmish mazkur ijtimoiy hodisa o'zbek tiliga Uyg'onish davri deb o'girilgan. Endilikda milliy tiklanishdan milliy yuksalishga o'tganimizdan keyin, uchinchi Renessansga erishishni davlat rahbari strategik vazifa etib qo'ydi. Darhaqiqat tarixan olganda biz ikki Renessansni boshdan kechirdik: birinchisi IX-XII asrlar, ikkinchisi

XIV asr oxirgi choragi-XVI asr birinchi choragi. Birinchi Renessansda yurtimizdan Farg'oniy, Xorazmiy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Mahmud Qoshg'ariy, Mahmud Zamaxshariy kabi buyuk daholar, buyuk muhaddislar — Buxoriy, Termiziy, mutakallimlar — Moturudiy va Abul Muin Nasafiy kabi atoqli dunyoviy va diniy allomalar shuuri olamni yoritdi.

Ikkinchi Renessansda — Ulug'bek, G'iyosiddin Jamshid Al Koshiy, Qozizoda Rumiy, Ali Qushchi, Lutfiy, Jomiy, Navoiy, Behzod, buyuk me'mor, bastakor, musavvir, tarixchilar chiqib, bugun ham dunyoni lol qoldirayotgan asarlar yaratdilar.

Har ikki Renessans davrida biz dunyoning ilg'or xalqlari qatorida edik. Agar yana shunday darajaga erishmoqchi bo'lsak, Uchinchi Renessansni amalga oshirmog'imiz zarur.

«Hozirgi vaqtda mamlakatimizda yana bir muhim Uyg'onish jarayoni kechmoqda. Shuning uchun „Yangi O'zbekiston“ va „Uchinchi Renessans“ so'zlari hayotimizda o'zaro uyg'un va hamohang bo'lib yangramoqda, xalqimizni ulug' maqsadlar sari ruhlantirmoqda», — deya fikr

bildirdi O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev «Yangi O'zbekiston» gazetasi muhbiriga bergan interyusida.

«Yangi O'zbekistonni barpo etish-bu shunchaki xohish, istak, subyektiv hodisa emas, balki tub tarixiy asoslarga ega bo'lgan, mamlakatimizdagi siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy vaziyatning o'zi taqozo etayotgan, xalqimizning asriy orzu-intilishlariga mos, uning milliy manfaatlariga to'la javob beradigan obyektiv zaruratdir», [3, 2-b.].kabi so'zlar bilan boshlanuvchi Prezident Shavkat Mirziyoyevning «Yangi O'zbekiston Strategiyasi» nomli kitobida ham Uchinchi Renessansni qurish bo'yicha qilinayotgan ishlar va milliy taraqqiyot istiqbollari haqida fikr yuritilgan.

Bugungi kunda uchinchi renessans poydevorini har bir soha har bir fan har bir islohat negizida ko'rishimiz mumkin. Muhtaram Prezidentimiz rahnamoligida qilinayogan bu ishlar, har bir yo'nalishdagi ulkan o'zgarishlar zahirida, avvalam bor, inson va uning qadri yotadi. Barcha sohalar qatori aniq va tabiiy fanlarga berilayotgan e'tibor bu fanlarning uchinchi renessans poydevori uchun ne- chog'li muhim ekanligini anglatadi. Birgina misol sifatida yoshlarning bilimni yanada oshirish va takomillashtirish maqsadida Prezident ta'lim muassasalariga qarashli har bir viloyat, tumanlarda ixtisoslashtirilgan maktablar tashkil etildi. 2022-yil 14-aprelda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Prezident ta'lim muassasalari agentligi tizimidagi ixtisoslashtirilgan maktablar tarmog'ini kengaytirish to'g'risida»gi PF-106-sonli Farmoni qabul qilindi.

Mazkur Farmon asosida 193 ta ixtisoslashtirilgan maktab va maktab-internatlar Prezident ta'lim muassasalari agentligi tizimida tashkil etiladi. Shundan 168 tasi 2022-2023-o'quv yilida o'z faoliyatini boshladi. Qolaversa, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek hamda Muhammad al-Xorazmiy nomidagi ixtisoslashtirilgan maktablarning tashkil etilganligi ham chet tili, adabiyot, tarix, geografiya, kimyo, biologiya kabi ijtimoiy - gumanitar va tabiiy fanlar rivojining nechog'li zarur ekanini ko'rsatadi. Bundan tashqari o'quvchilar o'rtasida bo'ladigan olimpiadalarda Olimpiada g'oliblari hamda ularning o'qituvchilarini taqdirlash va rag'batlantirish bo'yicha 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-sonli qarori.Unga ko'ra asosiy olimpiadaning uchinchi bosqichida g'olib bo'lgan har bir o'quvchiga quyidagi miqdorda pul mukofotlari beriladi:

- 1-o'rinni egallagan o'quvchiga — bazaviy hisoblash miqdorining 6 baravari;
- 2-o'rinni egallagan o'quvchiga — bazaviy hisoblash miqdorining 4 baravari;
- 3-o'rinni egallagan o'quvchiga — bazaviy hisoblash miqdorining 3 baravari.

Asosiy olimpiadaning to'rtinchi bosqichida g'olib bo'lgan har bir o'quvchiga quyidagi miqdorda pul mukofotlari beriladi:

- 1-o'rinni egallagan o'quvchiga — bazaviy hisoblash miqdorining 12 baravari;
- 2-o'rinni egallagan o'quvchiga — bazaviy hisoblash miqdorining 8 baravari;
- 3-o'rinni egallagan o'quvchiga — bazaviy hisoblash miqdorining 6 baravari.

Asosiy olimpiadaning to'rtinchi bosqichida 1, 2, 3-o'rinlarni egallagan o'quvchilarga ixtisoslik fani bo'yicha davlat oliy ta'lim muassasalariga kirish imtihonlarida maksimal ball olish huquqini beruvchi va uch yil muddat davomida amal qiluvchi elektron sertifikatlar Vazirlik tomonidan beriladi va uning alohida elektron reyestri yuritiladi.

Albatta bu fanlarning rivojlanishiga ko'plab allomalarimiz o'zining ulkan hissasini qo'shgan, shulardan biri Abu Rayhon Beruniydir.

O'rta Osiyo shu jumladan Movarounnahr, o'lkasi ko'plab olim-u fuzalolar yurti hisoblanadi. Allomalarimizning qoldirgan boy madaniy merosi haligacha butun dunyoni olimlari tomonidan o'rganilib kelinmoqda. O'rta Osiyolik yirik mutafakkir allomalar orasida Abu Rayhon Beruniy o'zining qoldirgan boy ilmiy merosi bilan ajralib turadi. Uning qoldirgan ilmiy merosi jahon olimlari tomonidan yuksak baholanadi. O'rta Osiyoning qomusiy olimi hisoblangan Abu Rayhon Beruniy tabiatda barcha narsa tabiat qonuniyati asosida o'zgaradi va bu qonuniyatlarni faqatgina ilm-fan yordamida anglash mumkin, deya ta'kidlagan edi. Uning to'liq ismi Abu Rayhon Muhammad ibn Ahmad al-Beruniy 973-yil

4- sentabrda Xorazmning Kat shahrida tavallud topgan. Qomusiy alloma Abu Rayhon Beruniy yoshligidan astronomiya, matematika, geodeziya, geografiya va mineralogiya fanlariga qiziqqan.

Abu Rayhon Beruniyning 150 dan ortiq ilmiy ishlaridan bizgacha faqat 31 tasi yetib kelganiga qaramasdan, alloma qo'lyozmalarining qo'limizdagi ana shu to'liq bo'lmagan namunalari ham uning naqadar ulkan meros qoldirganidan dalolat beradi. Ushbu asarlarning 70 tasi astronomiyaga, 20 tasi matematikaga, 12 tasi geografiya 24 tasi geodeziyaga va 4 tasi kartografiyaga bag'ishlangan [2, 42-b.]. Olimning geografiyaga oid ma'lumotlarning ko'pchiligi Sharq adabiyotida birinchi manba bo'lib hisoblanadi [4, 266-b.].

Beruniyning oxirgi yozilgan dorivor o'simliklari haqidagi kitobi "Saydana" 20-asrning 30-yillarida Turkiya hududida topilgan. Asarda Beruniy O'rta Osiyoda o'sadigan dorivor o'simliklar haqida to'liq ma'lumotlar bergan. Mazkur asarda 1116 tur dorivor o'simliklarni tasvirlab beradi (shundan 750 "tur", o'simliklar haqida ma'lumot beradi). Beruniy o'z asarida dorishunoslik alohida fan bo'lishi kerakligini ta'kidlab, farmokologiya fanini asoslab beradi [1, 156-b.].

Yurtimiz tarixidagi bunday buyuk allomarimiz bilan nafaqat faxrlanishimiz, balki ularga munosib izdosh bo'lishga harakat qilishimiz biz yoshlarning ham farz, ham qarzimiz hisoblanadi. Buning uchun avvalo o'zimiz birinchilardan bo'lib olg'a siljishimiz lozim zero Prezidentimiz qadimgi yunon faylasufi Suqrotning "O'zgalarni o'zgartirmoqchi bo'lgan inson, avvalo, o'zini o'zgartirishi lozim. Buning uchun esa, aniq maqsad, tolmas iroda va doimiy izlanish kerak", degan hikmatli iborasi bu borada hammamiz uchun asosiy mezon bo'lishi zarur degan so'zlari hammamizni oldinga siljishimizga kuch beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'rta asrlar Sharqining mashhur olim va mutafakkirlari: kitob-albom. Sh.Salixov va boshq. -Toshkent: «O'zbekiston», 2016.-156 b.
2. Buyuk yurt allomalari. Matn / tuzuvchi va nashrga tayyorlovchi U.Uvatov, -Toshkent: «O'zbekiston» NMIU, 2016, -424 b.
3. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi: Sh.Mirziyoyev. Toshkent: «O'zbekiston», 2022 -410 b.
4. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, Toshkent «O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi», 2004. - 266 b.

